

BLOGI

Käteinen pysyy vielä pitkään

16.6.2015 • BLOGI • KARI TAKALA

Viime aikoina on esitetty useita kannanottoja käteisen rahan poistamiseksi maksuvälineenä. Tanskassa velvollisuus ottaa käteistä vastaan esimerkiksi vaatekaupoissa ja ravintoloissa lakkaa lähivuosina käteisen kustannusten vuoksi. Ruotsissa käteisen poistamisen puhemiehenä on esiintynyt Abba-yhtyeen Björn Ulvaeus.

Käteisestä luopumista on esittänyt myös Harvardin professori Kenneth Rogoff lähinnä tehokkaamman rahapolitiikan mahdollistamiseksi. Rogoffin mukaan käteisen poistamisella olisi kolme keskeistä etua: kustannusten säästö, harmaan talouden hankaloittaminen, ja kolmanneksi käteisen poistaminen helpottaisi negatiivisiin korkoihin siirtymistä nollakorkoisen käteisen poistuessa vaihtoehtoisena sijoituskohteena.

Argumenteissa käteisestä luopumiselle on toki olemassa uskottavalta kuulostavia perusteluja, mutta niiden todentaminen käytännössä on jo vaikeampaa. Seuraavassa kerrotaan, miksi näin on.

EKP:n pari vuotta sitten julkaiseman tutkimuksen mukaan vähittäismaksujen kustannukset olivat EU-alueella noin 1,1 % BKT:sta eli noin 130 mrd. euroa. Käteismaksujen keskimääräiset yksikkökustannukset olivat itse asiassa alhaisempia kuin debit-korttimaksujen.

Rogoff on oikeassa siinä, että kehittyneissä talouksissa, joissa internet- ja älypuhelinverkot tarjoavat uusia mahdollisuuksia maksunvälitykseen, nykyisen kaltainen käteinen todennäköisesti jää teknisesti vanhanaikaiseksi ja tarpeettomaksi ennen pitkää. Euroalueella ja Suomessa käteismaksujen korvaaminen tapahtuu myös hiljalleen markkinaehtoisesti vähittäismaksamisen sähköistyessä, kun kortti- ja mobiilimaksujen kustannustehokkuus ja käyttömukavuus paranevat.

Käteisen käytöstä harmaassa taloudessa euroalueella ja Suomessa on myös tehty selvityksiä. Rogoff pitää liikkeessä olevan käteisen määrää liiallisena maksutarkoituksiin, mutta tekee saman ajatusvirheen kuin useat muutkin

käteisen käytön selvittäjät tulkitessaan, että yli puolet käteisestä on yksinomaan harmaan tai rikollisen talouden hallussa. Käteistä pidetään usein likvidinä varallisuutena odottamattomia menoja varten tai sitä säilytetään esimerkiksi pankkien tallelokeroissa ilman, että sen hallussapitoon liittyy mitään laitonta. Osaa tästä käteisestä käytetään myös henkilöiden tai yritysten keskinäisissä maksuissa, mikä ei rekisteröidy pankkitilien käyttönä tai yritysten saamina vähittäismaksuina.

Rogoff toteaa, että käteiseen turvaudutaan myös siksi, että keskuspankkeihin luotetaan enemmän kuin yksityisiin pankkeihin. Tämä näkyi finanssikriisin alussa, jolloin käteisen ja erityisesti suurempien setelien kysyntä kasvoi voimakkaasti. Lokakuussa 2008 eurokäteisen liikkeeseen lasku kasvoi 40 mrd. eurolla. Keskuspankit lunastavat aina käteisen, mutta pankit voivat ajautua konkurssiin eikä talletussuoja kata yli 100 000 euron talletuksia.

Tällä kaikella en toki väitä, etteikö käteistä käytettäisi myös harmaassa taloudessa tai rikollisten välisissä maksuissa. Eräiden tutkimusten mukaan harmaan talouden maksuista jopa puolet suoritetaan käteisellä, mutta sama ei päde käänteisesti. Aivan eri asia on kuitenkin, vaikuttaisiko käteisen poistaminen ratkaisevasti harmaan talouden kokoon. On epätodennäköistä, että käteisen poistamisen hyödyt harmaan talouden rajoittamiseksi ylittäisivät käteisen käytöstä aiheutuvat yhteiskunnalliset hyödyt.

Nykyisen lähellä nollakorkoja toteutettavan rahapolitiikan vallitessa kysymys käteisen roolista rahapolitiikan esteenä on mielenkiintoinen. Eurosetelit ovat tulkinnallisesti nollakorkoisia velkapapereita, joita euroalueen keskuspankit laskevat liikenteeseen maksutapahtumia varten. Koska niitä on vapaasti tarjolla ja muunnettavissa pankkien tilirahasta kiinteään nimellisarvoon, niin käteinen on muodostanut eräänlaisen luonnollisen alarajan korkeapolitiikalle.

Negatiiviset korot työntävät portfolioteorian mukaan pankkitalletuksia muihin sijoituksiin, joista likvidein on käteinen ja muut käteisvaluutat. Käteisen poistaminen negatiivisten korkojen rahapolitiikan apuvälineenä merkitsisi todennäköisesti sitä, että kaikkien maiden tulisi poistaa käteinen samanlaisesti.

Finanssikriisi ei ole mitenkään käteisestä johtuvaa, ja realistisesti ajatellen finanssikriisin sivutuotteena käteisen poistaminen vain negatiivisiin korkoihin pääsemiseksi ei ole välttämättä tehokkain eikä myöskään reiluin keino finanssikriisin taltuttamiseksi.

Keskuspankit laskevat liikkeelle käteistä ensiksikin helpottaakseen maksutapahtumia. Yleisön käteisen hankkimisella on kautta historian ollut myös toinen keskeinen hallussapitomotiivi. Yksityisillä kansalaisilla on hyvä syy ja myös oikeus pitää osa varoistaan likvidinä käteisenä mahdollisten äkillisten menojen varalta sekä mahdollisesti siksi, että he luottavat keskuspankkeihin enemmän kuin yksityiseen pankkijärjestelmään. Eräs keskeinen motiivi käteisen hallussapitoon on myös se, että sitä pidetään riskittömänä sijoitusmuotona, jonka nimellisarvo ei laske.

Suomi ja muut Pohjoismaat ovat vasta lähestymässä teknisesti tilannetta, jossa käteinen raha voitaisiin poistaa käytöstä. Muualla Euroopassa käteinen on vähittäismaksuissa vielä hallitseva maksutapa. Kreikassa ja Venäjällä yli 90 prosenttia vähittäismaksuista tehdään käteisellä. Saksassakin käteisellä tehtiin viime vuonna vajaa 80 prosenttia maksuista, mikä vastasi hieman yli puolta euromääräisistä vähittäismaksuista.

Käteisen poistamisen tarkoituksena olisi saada kulutuskysyntä liikkeelle siten, että säästäminen tulee entistä kannattamattommaksi. Tässä yhteydessä kannattaa hetken pohtia sitä, mitkä ovat negatiivisten korkojen tulonjakovaikutukset ja kuinka ne kohdentuvat. Usein tavalliset tallettajat tai asuntosäästäjät ovat kaikkein vähiten syyllisiä finanssikriiseihin.

Riittävän vankkoja syitä vauhdittaa käteisen käytöstä poistumista ei käytännössä löydy. Käteinen tulee pysymään maksutapana keskeisissäkin länsimaissa vielä pitkään. Toistaiseksi meillä ei ole vielä esimerkkiä modernista kansantaloudesta, joka pystyisi toimimaan kokonaan ilman käteistä. Kannattaa siis odotella rauhassa, että käteisen käyttö hiipuu markkinaehtoisesti.

KIRJOITTAJA

Kari Takala toimii johtavana neuvonantajana rahahuolto-osastolla. Hän on EKPJ:n setelikomitean (BANCO) jäsen.

[kari.takala\(at\)bof.fi](mailto:kari.takala(at)bof.fi)

AVAINSANAT:

- Euro
- Maksaminen